

Een beeld uit een geïmproviseerd lijkenhuis in Douma, nabij Oost-Ghouta.

Foto AFP

We zien liever onszelf als slachtoffer

Henri Beunders is hoogleraar ontwikkelingen in de publieke opinie, Erasmus Universiteit.

MEDELIJDENMOEHEID

Bloedbeelden uit verre landen raken ons minder, ook omdat we zelf in een slachtoffercultuur leven.

We weten dat jullie verveeld raken van onze bloederige beelden. Maar we zullen een beroep op jullie blijven doen. Deze tweet heeft de Syrische jongen Muhammad Najem (15) vastgepind boven zijn blog uit het belegerde en platgebombardeerde Oost-Ghouta nabij Damascus.

Waarom raken die ellendebeelden ons niet meer? De twee belangrijkste oorzaken zijn onze 'medelijdenmoeheid' en de 'slachtoffercultuur' waarin we het liefst daders aanwijzen die onszelf tot slachtoffer hebben gemaakt, van wat ook.

Medelijdenmoeheid (*compassion fatigue*) wordt steeds meer als een erkende ziekte beschouwd, als secundaire traumatische stress, een mix tussen trauma en burn-out. Hulpverleners lijden eraan, en intussen lijdt het publiek er ook aan. Bij hulpverleners ontstaat het uit het dweilen-met-de-kraan-opeengevoel en uit het gevoel van ondankbaarheid bij mensen die men helpt. Hulpverleners kunnen dan ten prooi te vallen aan de 'verleiding van de morele afkeer' (Michael Ignatieff): men krijgt een hekel aan degenen die men wilde helpen.

Als men ziet dat de pas aangelegde waterput na een maand alweer is dichtgeslibd en de 'locals' hoort zeggen: 'U bent toch verantwoordelijk voor die waterput?', dan kan de reactie zijn: 'Val ook maar dood allemaal.' Dan is de burn-out niet ver weg. Dan

is een houding van 'welwillende desinteresse' beter: ik help omdat ik vind dat het moet, niet omdat ik jou zo aardig vind of dankbaarheid verwacht. Hulp verlenen is niet zelden slopend. Daarom beval Moeder Teresa haar nonnen in Calcutta na vier jaar een jaar verlof te nemen om bij te komen, 'te genezen' zoals zij het noemde.

Medelijdenmoeheid is ook voor het publiek thuis op de bank een normaal verschijnsel. Hier komt nog een schuldgevoel bij dat men geen hulpverlener wordt en zelfs geen geld meer wil overmaken. Het weg zappen heeft een aantal oorzaken.

De eerste is dat alle reeds verleende hulp blijkbaar niet genoeg was, ja dat niets lijkt te helpen. De Duitsers die begin september 2015 op het station in München de vluchtelingen opv-

Het verdwijnen van mededogen met mensen die nu worden verkracht, vermoord of verdreven is niet gezond

gen met knuffels en frisdrank dachten dat het om tweeduizend vluchtelingen ging. De beelden van de vluchtelingenkaravaan over de bielen van de Balkan en van de verdronken peuter Alan op het strand bij Bodrum braken het gulle hart van velen open. Intussen zijn twee miljoen vluchtelingen opgevangen en lijkt er een nieuwe karavaan op komst. Daarom is de reactie op de bloggende Muhammad: 'Fijn jongen, maar nu even niet.'

De complexiteit van burgeroorlogen zoals in Syrië neemt ook toe naarmate we ons er minder in verdiepen. Dat versterkt de hulpeloosheid, dat leidt tot schuldgevoel en zelfhaat, en dat wordt vaak met woede of walging weggemasseed. En meestal blijkt de situatie in crisisgebieden niet zwart-

wit. Dat geldt ook voor de verdrijving van een half miljoen islamitische Rohingya uit het boeddhistische Myanmar. Stichting Samenwerkende Hulporganisaties zag er daarom van af om een Giro555-actie te organiseren.

Zelfs moreel simpele drama's als natuurrampen kunnen niet meer automatisch op begrip rekenen. Ook hiervan komen er te veel, en daarom zoeken we een excuus om ons af te wenden. Bij de orkaan op 'ons eigen' Sint Maarten was dat het woord 'corruptie' dat al in de eerste *Journal*-uitzending viel. Giro555 haalde krap 13 miljoen op, tegen 111 miljoen na de aardbeving in Haïti in 2010.

Wat golven van hulpvaardigheid gevolgd worden door medelijdenmoeheid is een bekend fenomeen. Het overkwam de verslaafden in de jaren zeventig, de daklozen in de jaren tachtig, de Kosovaren eind jaren negentig. En de Afghanen en Irakezen na de eerste jaren van woede na 9/11. Bij crises in 'zwart' Afrika is weggijken trouwens altijd meer regel dan uitzondering geweest.

De media krijgen vaak de schuld van deze medelijdenmoeheid, omdat ze na een tijdje het zoeklicht weer op iets anders richten dat sensationeler of sexier is. Dit is slechts ten dele terecht. Het ligt vooral aan onszelf. Wij mensen zijn wel van goede wil, maar miskennen vaak de situatie en overschatten ons vermogen om effectief te helpen.

Een nieuwe en verontrustende oorzaak is de veranderde mentaliteit in het Westen: steeds meer mensen voelen zich zelf slachtoffer. Van de omgeving, 'de ander', van wat en wie er ook voor in aanmerking komt: 'institutioneel' racisme, kolonialisme, slavernij, seksisme. Misbruik is overal: Zwarte Piet, #MeToo, die roker daar op het terras. Laatste dader is Tivoli, dat een cowboypartijtje hield.

Zo zijn we zelf komen te leven in een slachtoffercultuur. En daarin gaat de meeste energie zitten in het aanwijzen van daders in eigen kring. Medelijdenmoeheid mag een normale herstelfase zijn, dit verdwijnen van mededogen met mensen die in het feitelijke heden verderop worden verkracht, vermoord of verdreven is niet normaal, en ook niet gezond.

Interview Ian Dunt

De tijd van Brexitsprookjes en eenhoorns is voorbij

Het wordt menens met de Brexitonderhandelingen. May was woedend over een EU-voorstel.

Een vechtscheiding wordt het vertrek van Groot-Brittannië uit de Europese Unie, als het zo doorgaat. De EU stelde voor, Noord-Ierland bij de douaneunie van de EU te houden zodat de grens met Ierland open kan blijven. Onaanvaardbaar vindt de Britse premier May; Brexiteers zien het als een poging tot annexatie. Maar Ian Dunt, hoofdredacteur van de site *Politics.co.uk* en auteur van het boek *Brexit: What The Hell happens Now?* dat eind 2017 verscheen, vindt dat onzin.

U schrijft op uw site over de ontzetting over het Europese voorstel: 'Als de Brexiteers hier niet blij mee zijn, moeten ze een alternatief voorstellen. Toch hebben ze daarin totaal gefaald.' Vrijdag houdt premier May haar toespraak, verwacht u het alternatief te horen?

'Nou nee. Ik verwacht meer van hetzelfde. Het denken bij de Britse regering is in wezen niet veranderd de afgelopen 18 maanden. Hooguit het taalgebruik. In de kern wil May nog steeds wat de EU 'cherry picking' noemt, wel de lusten niet de lasten - waarmee Brussel begrijpelijkerwijs niet wil instemmen. May heeft meteen aan het begin de oren laten hangen naar de fanatiekste Brexitbepleiters. Vlak na het referendum had ze nog de ruimte om compromissen te zoeken, toen had ze nog veel steun, maar ze koos voor de weg van de confrontatie.'

Minister Davis dreigde donderdag volgens de krant *The Times* niets aan de EU te zullen betalen bij de scheiding als Brussel niet inbindt. Is dat een optie?

'Het is buitengewoon vreemd dat Davies dat zegt. Er is een tijd geweest dat hij riep dat Groot-Brittannië helemaal niets zou betalen bij de scheiding. Toen toch wel en nu dreigt hij weer de toezegging in te trekken. De waarheid is dat Groot-Brittannië uiteindelijk zal betalen omdat er anders geen akkoord komt. En Londen heeft veel meer een akkoord nodig dan de EU, want er is helemaal niets geregeld voor de transitie. We kunnen een heleboel dingen nog niet zelf importeren, omdat bijvoorbeeld het reguleren van handel in radioactieve stoffen voor kankerbestrijding in Brussel gebeurt. Al die bureaucratie en grenscontroles moet de Britse regering nog gaan organiseren ter vervanging.'

De grens in Ierland is nu het grote struikelblok; is er wel een uitweg uit de kwestie voor May?

'Die is er niet. Alle drie de opties verwerpt ze: ze wil geen harde grens met Ierland, geen feitelijke grens in de Ierse

Zee (tussen Noord-Ierland en de rest van het Verenigd Koninkrijk) en geen douaneunie. Ze zit in een onmogelijke positie, ze heeft geen enkele bewegingsruimte. Er is geen meerderheid in het parlement voor het sluiten van de grens met Ierland. Ook veel Conservatieve leden zullen tegenstemmen, en er zijn er maar twaalf nodig. Misschien vindt May vrijdag nog woorden om zowel de ultra-Brexiteers in haar kabinet tevreden te stellen als de gematigden in haar partij, die zich coulanter willen opstellen tijdens de onderhandelingen met de EU. Maar het zou me verbazen.'

Maandag zei de leider van de Labour-oppositie, Jeremy Corbyn, dat hij nu voor lid blijven van de douaneunie van de EU is. Is dat een opening?

'Corbyn's visie over de EU verschilt niet zoveel van die van de Tories, maar zijn houding is zachter geworden, realistischer. Als we in de douaneunie blijven,

hebben we al veel minder problemen. En hij is niet afhankelijk van de steun van de Noord-Ierse unionisten, zoals het kabinet van May. In werkelijkheid zal een meerderheid in het parlement zich neerleggen bij een blijvend lidmaatschap van de douaneunie, blijkt uit een peiling. En de regering spreekt ook voortdurend tijdens de onderhandelingen over een vorm van speciale douaneunie, maar zonder de verplichtingen die dat voor Londen met zich mee zou brengen. En eigenlijk heeft May met veel van wat er in het EU-voorstel voor de scheiding staat al ingestemd in december. Maar goed, wie zich nu waagt aan een voorspelling hoe dit afloopt, is niet goed bij zijn hoofd.'

U bent een overtuigde 'Remainer' en maakt podcasts voor 'remainiacs'. Voelt u zich een roepende in de woestijn of ziet u nog hoop voor de tegenstanders van de Brexit?

'Achtien maanden waarin we werden overstelpt met sprookjes en verhalen over eenhoorns hebben ons optimisme wel aangetast. Maar er is een moment van de waarheid aangebroken. Er moeten nu besluiten worden genomen, dat geeft ons weer wat optimisme. Nu wordt duidelijk wat de Brexit echt voor iedereen betekent, daar kan niemand langer omheen draaien. De tijd begint te dringen, inderdaad. Maar we beseffen ook dat Brexit nog steeds de waarschijnlijke uitkomst is.

De regering zal proberen veel open kwesties vooruit te schuiven, voor na de Brexitdatum van 29 maart 2019. 'May vraagt voor veel zaken de tijd die nodig is om ze goed te regelen; zo kan verandering lang duren, misschien wel eeuwen. Dat zou een heel Britse uitkomst zijn.'

Wim Bossema

Foto Getty